

AMANTIUS AKIMJAK

DIDAKTIKA HUDBY V NÁBOŽENSKÝCH PIESŇACH PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA

Hudba a v rámci nej pieseň určená pre deti je neodmysliteľnou súčasťou didaktických postupov na prvom stupni základných škôl. Keď ide o náboženskú výchovu, treba mať na zreteli duchovnú hudbu, zvanú aj sakrálnu či posvätnú hudbu, ktorú deti vnímajú najmä v piesňovej podobe. Pieseňou možno deťom lepšie priblížiť obsah, ktorý im máme počas náboženskej výchovy odovzdať, ba čo viac, práve cez dobre volenú duchovnú pieseň, môže obsah piesne zasiahnuť ich najhlbšie vnútro a odovzďavaný obsah právd viery a mravných zásad si budú pamätať na celý život¹. Z tohto dôvodu sa chceme v predkladanej štúdii venovať jednak textu duchovných piesní ako aj sakrálnej hudbe ktorá sa má v súčasnej katechéze na prvom stupni základných škôl používať.

I. POSVÄTNÁ HUDBA A DUCHOVNÝ SPEV PRI EVANJELIZÁCII V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

Posvätná hudba a duchovný spev, sú vynikajúcimi pomôckami pri evangelizácii² a pri katechizácii³ súčasného človeka, najmä detí na prvom stupni

Prof. PhDr. ThDr. AMANTIUS AKIMJAK PhD – dekan Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku; e-mail: amantius.akimjak@ku.sk

¹ Porov. KARDINÁL F. TOMÁŠEK, *Pedagogika*, Brno : Nibowaka 1992, s. 266.

² Porov. Evangelii Nuntiandi. *Apoštolská adhortácia Pavla VI. O ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete*, Vatikán 1975. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1999.

³ Porov. Catechesi Tradendae. *Apoštolská exhortácia Jána Pavla II. o katechéze v Rímsko-katolíckej cirkvi*, Vatikán 1979. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1992.

základných škôl. Toto sa však stane len vtedy, keď správne pochopíme úlohu textov duchovných piesní a úlohu nápevov týchto piesní. Totiž správne skomponovaná hudba lepšie tlmočí text a taktiež aj tá najlepšia hudba ak má byť spievaná má mať zmysluplný text, v našom prípade text evanjeliový, text katechetický, ale zároveň aj text blízky deťom na prvom stupni základných škôl, ktoré chceme osloviť a pripraviť na prijatie prvej sviatosti zmierenia a prvého svätého prijímania. To isté platí aj o hudbe týchto piesní. Majú byť blízke deťom, zvlášť deťom na prvom stupni základných škôl. Silné, hlboké texty vždy volali po hudbe, po hudobnom stvárnení. V Cirkvi to tak vždy bolo⁴.

1. Biblické základy náboženských piesní

Už v Starom zákone máme príklady na to, že významné texty boli predkladané Božiemu ľudu v podobe piesní. Napr.: *Pieseň Judity po víťazstve, piesne Izraelitov, piesne Dávidove v žalmoch* a podobne⁵. Podobne v Novom zákone Mária spieva hneď pri zvestovaní, podobne Zachariáš velebí Boha, keď sa mu narodí predpovedaný syn Ján, neskôr zvaný sv. Ján Krstiteľ. Piesne o láske nám vo svojich listoch podáva apoštol sv. Pavol. Podobne apoštol sv. Peter žalospevom vyjadruje, čo Kristus pre nás urobil v chválospeve *Kristus trpel za nás*.

2. Antropologické základy náboženských piesní

Každý človek má individuálnu farbu hlasu, vlastnú intonáciu, osobitnú moduláciu slov. Preto už Cicero povedal: *Est in dicendo cantus obscurior*. – „V reči je ukrytý spev,, alebo iné príslovie hovorí: *Cantus est cerno in alta voce*. – „Spev je hovorenie, ibaže na vyššom tóne., Teda je prirodzené, že ľudia radi spev počúvajú, niektorí aj radi spievajú a skoro všetci si ľahšie zapamätajú obsah textu, ktorý je podaný priliehavým až nádherným spevom, ako len hovoreným slovom. Preto ak chceme niečo významné povedať, alebo chceme, aby sa to dotklo srdca dieťaťa, siahame po sakrálnej hudbe a speve. Keď učíme deti na náboženstve pravdám viery a mravným zásadám len hovoreným slovom, deti si to pamätajú, ale len na krátku dobu. Avšak ak svoje vysvetľovania doplníme priliehavou katechetickou piesňou, deti si to môžu

⁴ A. AKIMJAK, *Vybrané kapitoly z pastorálno-liturgickej teológie*, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka 1997, s. 108-109.

⁵ Porov. A. AKIMJAK, *Lektor, žalmista a kantor v obnovenej liturgii*, Levoča : MTM 2014, s. 23-24.

zapamätať na celý život. Posolstvo spásy podávané spevom zasahuje celého človeka. Jeho telo i dušu, jeho rozum i srdce, jeho emócie i vôľu, jeho život i smrť. Sväté písmo sa odpradáva v kostole ohlasovalo spevom. Evanjeliá kňazi poväčšine spievali. Ba aj čítania, nielen žalmy boli spievané. Takže aj náboženské pravdy možno, ba u detí na prvom stupni základných škôl treba odovzdávať a ohlasovať spevom, hudbou⁶.

II. VÝBER TEXTOV PIESNÍ VO VZDELÁVANÍ NA PRVOM STUPNI ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

Pri výbere textov piesní v katechéze primárneho vzdelávania treba dávať pozor na dve veci, menovite na to, aby texty piesní boli:

- teologicky správne
- poeticky správne.

Teologicky správne sú texty katechetických piesní vtedy, ak sa opierajú o Sväté písmo, o duchovné hymny, o náboženské pravdy a mravné zásady a môžu čerpať aj z liturgických textov obradu sviatosti zmierenia a prvého svätého prijímania. Ďalej majú vyjadrovať správne dogmatické pravdy, vieroučné pravdy a mravoučné zásady⁷.

Poeticky správne sú texty vtedy, ak sú prístupné deťom, najmä deťom na prvom stupni základných škôl, ale nesmú byť pritom primitívne. Majú obsahovať hlboké náboženské pravdy a majú vychádzať priamo do srdca dieťaťa. Nemajú byť príliš ťažké a vonkoncom nie také, ktoré by vyžadovali osobitné komentáre. Neodporúča sa meniť staré, osvedčené texty, ak sú vieroučne správne, a ak treba novú tému ohlásiť, je lepšie zložiť na túto tému texty nové a nie prerábať či dopĺňať texty staré. Niektoré texty vyjadrujú pocity len jednej konkrétnej osoby a tie nemusia vždy vyhovovať všetkým katechizovaným a mnohokrát ani väčšine. V katechéze majú byť texty odobrené kompetentnou cirkevnou vrchnosťou. Pre tento účel máme v diecézach zriadené Diecézne katechetické úrady a pre celé Slovensko Celoslovenské katechetické stredisko.

⁶ Porov. I. PAWLAK, *Dobór śpiewów i muzyka w liturgii parafii i małych grup*, Lublin 1996, s. 21-25.

⁷ Porov. *Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, Vatikán 1992. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 2009.

III. VÝBER NÁPEVOV PIESNÍ VO VZDELÁVANÍ NA PRVOM STUPNI ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

V katechetických piesňach správnu musí byť aj hudba. Nápev piesne nemá byť iba dodatkom k textu, alebo jeho ozdobou⁸. Sakrálna hudba totiž má tvoriť integrálnu časť katechetickej piesne. Z tohto dôvodu sa musíme vystríhať pred dvoma extrémami:

- funkcionalizmom puritánskym a
- funkcionalizmom prispôsobenia.

Puritánsky funkcionalizmus odmieta umelecké diela, odvoláva sa na Druhý vatikánsky koncil, že všetci majú spievať všetko, a že všetci nemajú hudobné vzdelanie a tak treba spievať jednoducho až primitívne.

Funkcionalizmus prispôsobovania starých textov novým podmienkam, v ktorých sa deti nachádzajú. Alebo k starým cirkevným nápevom sa podkladajú nové texty, alebo nové spôsoby hudobného prevedenia. Takto dochádza až k radikalizmu, že znevažuje sa kompozícia, harmónia, rytmus súčasných piesní, znevažujú sa klasické hudobné nástroje, organ, klavír a učí sa deti skladby, ktoré nemajú hudobne správnu kompozíciu, harmóniu ani rytmus a všetko sa chce hrať len na gitarách či na bubnoch a to ešte aj hudobne nesprávnym až zlým spôsobom⁹.

Veľmi dôležité je rozoznávať pri duchovných katechetických piesňach nakoľko oni spĺňajú kritéria „SACRUM“ a nakoľko sú už len „PROFÁNNÝMI“ skladby. Ak majú zaznieť v katechéze, na hodinách náboženskej výchovy, majú to byť piesne posvätné, majú povznášať myseľ k Bohu, majú *Boha oslavovať a človeka posväcovať*, ako to hovorí Druhý Vatikánsky koncil.

Profánnosť možno vybadať vtedy, ak sú katechetické piesne:

- dvojzmyselné a nevyjadrujú jednoznačne, čo sa chce nimi povedať a ako žiť,
- presahujúce výšku ľudského hlasu, – v našom prípade presahujúce hlas detí na prvom stupni základných škôl, sú akoby akustické, ale vôbec nie sú prirodzené,
- nemajú takú myšlienku, ktorá by povznášala myseľ detí k Bohu,
- vyjadrujú svetské záujmy, svoj subjektivismus, a nepoužívajú objektivismus,

⁸ *Musicam Sacram*. Inštrukcia Rady a Posvätnej kongregácie obradov o posvätnej hudbe, Vatikán 1967. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska In: *Adoramus Te* : časopis o duchovnej hudbe, Trnava : SSV 1995, roč. 1., č. 2, s. 10-13 a 1996, roč. 2, č. 1, s. 8-10.

⁹ Porov. L. PAWLAK, *Dobór spiewów i muzyka*, s. 10-21.

- sú to sonáty, ktoré majú najmenej dve témy,
- je v nich dualizmus, a predkladané pravdy sa môže chápať tak i tak,
- je v nich použitý pátos a podobne.

Ďalej nápevy týchto piesní nemajú byť narkotické, delirické, patologické, či depresívne.

Taktiež nemajú byť ani karikatúrne.

Sakrálna hudba katechetických piesní, ak má byť správna a umelecká, musí obsah textu umocňovať, nesmie byť k nemu indiferentná. Najhoršie je, ak je to hudba, ktorá ruší obsah textu, alebo predstavuje úplne niečo iné, než čo tvrdí text.

*

Pri príprave a zostavovaní katechetických spevníkov, ktoré budú obsahovať piesne pre žiakov náboženskej výchovy na prvom stupni základných škôl, musia úzko spolupracovať teológovia s básnikmi a hudobníkmi¹⁰. Z teológov to majú byť predovšetkým katechéti, ktorí pripravujú učebnice náboženskej výchovy pre primárne vzdelávanie¹¹. Z básnikov to majú byť spisovatelia detskej literatúry a z hudobníkov, takí hudobní skladatelia, ktorí majú skúsenosť z hudobnou tvorbou pre deti a mládež. Veľmi dôležití v procese vzdelávania sú aj interpreti katechetických piesní. Preto osobitnú starostlivosť pri príprave na katechetické povolanie treba venovať aj našim katechétom a učiteľom náboženskej výchovy, aby dokázali pochopiť a správne naučiť spievať tieto piesne deti na prvom stupni základných škôl¹². Keďže ide o piesne náboženskej výchovy, majú to byť predovšetkým ľudia viery, ktorí chcú svoje talenty využiť pri evanjelizácii a pri katechéze súčasných detí na našich školách.

¹⁰ Pri tvorbe nových spevníkov pre katechézu je dobré pozrieť do doterajších spevníkov, ktoré napríklad pripravili títo autori: R. ČANAKY, *Rastieme k svetlu : CD 1-2 katechetických piesni pre ZŠ*, Spišská Nová Ves : Katolícke pedagogické a katechetické centrum 2005 a J.R. HUMOR, *Spievatko : spevník náboženských piesní*, Bratislava : Univerzitné pastoračné centrum sv. Jozefa Freinademetza 2005.

¹¹ Porov. *Všeobecné Direktórium Pre Katechizáciu*. Kongregácia pre klerikov, Vatikán 1997. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1999.

¹² Porov. E. BARANOVÁ, *Ako učí hudobnú výchovu*, Ružomberok : PF KU 2001, s. 17-20.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Dokumenty Cirkvi

- Katechizmus Katolíckej Cirkvi, Vatikán 1992. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 2009.
- Musicam Sacram. Inštrukcia Rady a Posvätnej kongregácie obradov o posvätnnej hudbe, Vatikán 1967. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska In: Adoramus Te : časopis o duchovnej hudbe, Trnava : SSV 1995, roč. 1., č. 2, s. 10-13 a 1996, roč. 2, č. 1, s. 8-10.
- Evangelii Nuntiandi. Apoštolská adhortácia Pavla VI. O ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete, Vatikán 1975. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1999.
- Catechesi tradendae. Apoštolská exhortácia Jána Pavla II. o katechéze v Rímskokatolíckej cirkvi, Vatikán 1979. Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1992.
- Všeobecné Direktórium pre Katechizáciu. Kongregácia pre klerikov, Vatikán 1997, Slov. preklad: Konferencia biskupov Slovenska, Trnava : SSV 1999.

Literatúra predmetu

- AKIMJAK A.: Liturgický spev a posvätná hudba v katolíckej bohoslužbe, Levoča : MTM 2013. (ISBN 978-80-89187-90-4).
- AKIMJAK A.: Lektor, žalmista a kantor v obnovenej liturgii, Levoča : MTM 2014. (ISBN 978-80-89187-93-5).
- AKIMJAK A.: Vybrané kapitoly z pastorálno-liturgickej teológie, Spišské Podhradie – Spišská Kapitula : Kňazský seminár a Teologický inštitút biskupa Jána Vojtaššáka 1997. (ISBN 978-80-88704-08-1).
- BARANOVÁ E.: Ako učiť hudobnú výchovu, Ružomberok : PF KU 2001.
- ČANAKY R.: Rastíme k svetlu : CD 1-2 katechetických piesni pre ZŠ, Spišská Nová Ves : Katolícke pedagogické a katechetické centrum 2005.
- HUMOR J.R.: Spievatko : spevník náboženských piesní. Bratislava : Univerzitné pastoračné centrum sv. Jozefa Freinademetza 2005.
- TOMÁŠEK Kardinál F.: Pedagogika, Brno : Nibowaka 1992.

DYDATYKA MUZYKI PIEŚNI RELIGIJNYCH
NA I ETAPIE KSZTAŁCENIA

S t r e s z c z e n i e

Ważnym elementem procesu dydaktycznego, na I etapie edukacyjnym, są pieśni religijne. W artykule podjęto zagadnienia dotyczące teologicznej strony tych pieśni oraz ich muzycznej interpretacji, zarówno od strony kompozycyjnej, jak i harmonicznej. Zakres treściowy pieśni religijnych, ich muzyczna interpretacja oraz osoba nauczyciela warunkuje rozwój muzyczny i duchowy dziecka.

Słowa kluczowe: dydaktyka muzyki, pieśń religijna, I etap edukacyjny.

DIDACTICS OF RELIGIOUS SONGS MUSIC
ON THE FIRST LEVEL OF EDUCATION

S u m m a r y

Religious songs are important part of didactic process on the first level of education. In the article below following issues will be discussed: theological part of these songs, their music interpretation, both composition and harmony. These songs' range of content, their music interpretation and the teacher determine child's musical and spiritual development.

Key words: music didactics, religious song, first level of education.

DIDAKTIKA HUDBY V NÁBOŽENSKÝCH PIESŇACH
PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA

Z h r n u t i e

Dôležitým prvkom v didaktickom procese primárneho vzdelávania sú náboženské piesne. Nižšie uvedený príspevok sa venuje textom týchto piesní, ale aj ich hudobnému stvárneniu a to tak po stránke kompozičnej ako aj po harmonickej. Ďalej sa zaoberá obsahom náboženských piesní, ich hudobnou interpretáciou, ako aj osobnosťou učiteľa, ktorý ovplyvňuje hudobný a duchovný rozvoj dieťaťa.

Kľúčové slová: didaktika hudby, náboženská pieseň, primárne vzdelávanie.